

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ТЮРЯ ЮЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право
081 – Право

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук

Дніпро – 2023

Дисертацією є рукопис.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Дрозд Олексій Юрійович,
Бюро економічної безпеки,
керівник Департаменту організації забезпечення діяльності;

доктор юридичних наук, професор
Сербин Руслан Андрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
проректор;

доктор юридичних наук, професор
Курило Володимир Іванович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права.

Захист відбудеться 28 жовтня 2023 року о 09-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України у ч. 11 ст. 92 проголосила, що виключно законами України визначається організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики. Таке положення Основного Закону ще у 1996 році фактично закріпило основи того, що інформатизація є настільки важливою, що вона має визначатися виключно законами України.

У ХХІ столітті, в епоху в першу глобалізації, проблема функціонування різних інформаційних систем стала в один ряд із проблемами перенаселення та глобального потепління. Насамперед це пов'язано із надактивним розвитком штучного інтелекту.

Згідно з вибіркоvim опитуванням 7502 підприємств у всьому світі, проведеним 30 березня – 12 квітня 2022 року компанією Morning Consult на замовлення IBM, світова частка підприємств, що впровадили штучний інтелект, наразі становить 35%, збільшившись на 4 процентні пункти з 2021 року. У Китаї та Індії найвищі показники розгортання штучного інтелекту – 58 % і 57 % відповідно, тоді як у Канаді – 28 %, у Великобританії – 26 %, у США – 25 % і в Південній Кореї – 22 %. З опитаних підприємств 28% мають цілісну стратегію штучного інтелекту, 25 % зосереджені лише на обмежених або конкретних випадках використання, а 37 % розробляють стратегію штучного інтелекту¹.

Також слід зазначити на важливості використання штучного інтелекту в Україні наразі саме в умовах захисту та наступу на російські окупаційні війська, проте в умовах воєнного стану проблема формування цілісної концепції адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту знайде свою реалізацію у період післявоєнної відбудови України.

Вивчення феномена правового регулювання штучного інтелекту в Україні належить до малодосліджених в науці адміністративного та інформаційного права. Сьогодні немає підстав стверджувати, що ми маємо науково обґрунтовану концепцію адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту. Виняток становлять роботи, присвячені як загальним, так і окремим проблемам забезпечення використання штучного інтелекту в різних галузях права, що наразі не знімає гостроти порушеної нами проблематики. Окремі її аспекти

¹ Штучний інтелект на підприємствах світу. Впровадження прискорюється. Ось статистика по країнах. URL: <https://dev.ua/news/shtuchnyiintelekt-1657287942>.

розглядалися у працях Т.Л. Антонової, К.В. Барсукової, Ю.А. Будника, В.В. Галунька, В.М. Гаращука, А.П. Гетьмана, І.А. Городецької, В.А. Головка, І.О. Грицай, О.Ю. Дрозда, Р.А. Калюжного, М.В. Карчевського, Ю.С. Кіцула, Т.О. Коломоець, В.І. Курила, В.А. Лазаренка, Б.О. Логвиненка, М.В. Лошицького, Д.В. Мамчура, А.В. Матвійчука, Р.В. Миронюка, О.А. Моргунова, Л.Р. Наливайко, О.Е. Радутного, О.Й. Розвадовського, Р.А. Сербіна, А.О. Сидоренка, А.О. Собакаря, В.В. Топчія, В.В. Шеховцова, В.Д. Чернія, О.Ш. Чомахашвілі, О.С. Юніна та інших. та ін.

Слід виокремити колективну монографію авторського колективу Інституту проблем штучного інтелекту Міністерства освіти і науки України і Національної академії наук України «Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні» за загальною редакцією А.І. Шевченка, опубліковану в Києві у 2023 році, у якій закладено основи дослідження штучного інтелекту в різних сферах суспільної діяльності; докторську дисертацію з державного управління Т.В. Запорожця «Формування та реалізація механізмів запровадження інтелектуального управління у діяльності органів державної влади», захищену в м. Харків у 2021 році, в якій здійснено теоретико-методологічне обґрунтування та розроблено практичні рекомендації щодо формування та реалізації механізмів запровадження інтелектуального управління у діяльності органів державної влади.

Разом із тим у роботах названих авторів є істотні розбіжності у підходах до самого розуміння поняття штучного інтелекту, не повною мірою розкрито діяльнісний бік функціонування системи органів державної влади, до компетенції яких належить адміністративно-правовий механізм реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту. Багато досліджень, незважаючи на високий рівень теоретичних узагальнень, залишило за межами викладу прикладні аспекти значення правового регулювання цієї сфери. Здебільшого жоден із вищезазначених дослідників не робив спроб вивчення впливу основних тенденцій розвитку соціальних процесів на стан правового забезпечення стратегії і тактики використання штучного інтелекту в Україні в умовах захисту від збройної агресії. Проте для розробки концептуальних положень адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту, їх прогнозування, а також вибору ефективних засобів і способів їх запровадження теоретичні дослідження в галузі правознавства, зокрема в адміністративному та інформаційному праві, мають суттєве значення.

Вищезазначений комплекс обставин зумовив науковий інтерес до порушеного кола питань, а також їх теоретичне опрацювання на дисертаційному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема й зміст дисертаційного дослідження узгоджується з Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеними Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Національною Стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженою Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021, Стратегією реформування державного управління України на 2022-2025 роки, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р., Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є формування цілісної концепції адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні як системи знань адміністративного, інформаційного та цивільного права, публічного управління та адміністрування, а також вироблення на цій основних напрямів вдосконалення правового забезпечення використання штучного інтелекту.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі *завдання*:

- розглянути генезу концептуальних напрямів розуміння доктрини штучного інтелекту у філософському й правовому дискурсах;
- проаналізувати стан наукової розробки правової доктрини у сфері штучного інтелекту;
- розкрити квінтесенцію публічного адміністрування діяльності з розробки штучного інтелекту в Україні;
- охарактеризувати механізм владно-організаційної діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні;
- описати адміністративно-правові гарантії забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні та встановити їх відповідність міжнародним стандартам і принципам;
- систематизувати практику адміністративно-правового забезпечення штучного інтелекту в закордонних країнах;
- встановити особливості формування нової доктрини лідерства Сполучених Штатів Америки та ЄС у сфері штучного інтелекту;
- проаналізувати правові доктрини у сфері штучного інтелекту держав Азіатсько-Тихоокеанського регіону;
- сформулювати авторське бачення основних понять адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні;

– визначити епістемологію концепту «правова доктрина у сфері штучного інтелекту в Україні»;

– проаналізувати правове регулювання використання штучного інтелекту на основі європейського підходу;

– сформулювати основні напрями вдосконалення правового забезпечення використання штучного інтелекту в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері формування та реалізації державної політики щодо використання технологій штучного інтелекту.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні.

Методи дослідження обрано на основі визначених у роботі мети й завдань, з урахуванням її об'єкта і предмета. Методологічну основу дослідження становлять концептуальні категорії та поняття гносеології. За допомогою діалектичного методу визначено сутність і зміст адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні (розділи 1-4). За допомогою законів формальної логіки визначено елементи адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні (розділ 2), сформульовано авторське бачення основних понять у цій сфері, а також систематизовано окремі фактори (підрозділи 1,2, 2.1 та 2.2).

Під час проведення дослідження застосовувалися такі наукові методи, як: догматичний – для опрацювання законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність у сфері штучного інтелекту (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 4.2); системно-структурний і функціональний, за допомогою яких було встановлено проблеми формування та реалізації державної політики у сфері штучного інтелекту (підрозділи 1.2, розділ 2, 4.1); аналізу та синтезу – під час опрацювання основних видів, форм, методів і засобів правового забезпечення стратегії і тактики використання штучного інтелекту в Україні (розділи 3, 4). Статистичні методи застосовувалися для вивчення інформаційної та емпіричної основи дослідження (підрозділ 2.3). Застосування методу моделювання дало можливість розробити на концептуальному, законодавчому й науковому рівнях пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення використання штучного інтелекту в Україні (розділи 3, 4). Компаративний метод дозволив систематизувати практику адміністративно-правового забезпечення штучного інтелекту в закордонних країнах, встановити особливості формування нової доктрини лідерства Сполучених Штатів Америки та ЄС у сфері штучного інтелекту, проаналізувати правові доктрини у сфері штучного інтелекту держав Азіатсько-Тихоокеанського регіону (розділ 3).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, адміністративного та інформаційного права, кримінального та цивільного права, теорії управління, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що визначають адміністративно-правовий механізм реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні. Проаналізовано також міжнародні правові акти і законодавство деяких зарубіжних країн, досвід яких у галузі правового регулювання штучного інтелекту може бути використаний в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять відомості щодо особливостей застосування штучного інтелекту в Україні та світі, їх кількісних та якісних показників, опубліковані дані стосовно впливу штучного інтелекту на різні сфери суспільної діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше комплексно з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено феномен адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачкою. Основні з них такі:

вперше:

– сформовано цілісну концепцію адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні як системи знань адміністративного, інформаційного, кримінального та цивільного права, публічного управління та адміністрування, сутність якої полягає у тому, що відносини між авторами комп'ютерних програм як суб'єктами інтелектуальної власності мають бути максимально врегульовані правом та прогнозовані, зокрема штучний інтелект може бути частиною комп'ютерної програми із розширеними можливостями максимально приближеними до інтелекту людини і здатності діяти більш розширено в межах програми;

– сформульовано авторське визначення поняття механізму адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту, під яким слід розуміти систему чітко структурованих і взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів та правових явищ, що упорядковують, охороняють та розвивають суспільні відносини у галузі публічного адміністрування діяльності,

пов'язаної зі створенням, впровадженням і використанням технологій штучного інтелекту з метою ефективного забезпечення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, державних та громадських інтересів;

– доведено, що адміністративно-правове регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні потребує розробки та прийняття необхідної адміністративно-правової бази, до якої, першочергово має належати Закон України «Про правовий статус штучного інтелекту та загальні засади створення, впровадження та використання його технологій в Україні», а деталізацію та уточнення його положень доцільно реалізувати у підзаконних нормативно-правових актах різної юридичної сили і відповідного спрямування;

– запропоновано поділяти адміністративно-правові гарантії забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні залежно від їх функціонального призначення на інституційні, функціональні та організаційні (інституційні – адміністративно-правові норми, що забезпечують правову основу діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту та її публічного адміністрування; функціональні – норми адміністративного права, що забезпечують створення сприятливих умов для розвитку технологій штучного інтелекту, а також захищають права та інтереси фізичних або юридичних осіб, які задіяні у діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту; організаційні – адміністративно-правові норми, що регламентують діяльність органів публічного адміністрування стосовно здійснення контролю та моніторингу за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту);

– встановлено, що у найрозвиненіших країнах світу штучний інтелект фігурує в якості статусу «електронної особи», однак проблематика її правового статусу, авторських прав та інших особливостей звернення до роботи штучного інтелекту тяжіє до вирішення на наднаціональному рівні – рівень міжнародних конвенцій, договорів та нормативно-правових актів різних державних об'єднань (Європейський Союз, БРІКС, Арабська Ліга та ін.);

– доведено, що основою європейського підходу є визначення певних заходів щодо досягнення «екосистеми досконалості» та «екосистеми довіри» штучного інтелекту на європейському, національному та регіональному рівнях. «Екосистема досконалості» умовно є певною системою взаємодії на всіх рівнях представників приватних та державних секторів, зокрема малих та середніх підприємств, на засадах партнерства з мобілізацією власних ресурсів, починаючи з етапу досліджень та інновацій до створення стимулів для прискорення впровадження технологічних рішень на основі штучного інтелекту. Основними факторами, що стримують широке використання

технологій штучного інтелекту, окрім нестачі інвестицій та практичних навичок щодо його використання, є брак довіри до зазначених технологій з боку громадськості. Відповідно нормативна база щодо штучного інтелекту повинна створити унікальну «екосистему довіри», ключовими ознаками якої є відповідність правилам Європейського Союзу, включаючи правила захисту основних прав людини і прав споживачів;

удосконалено:

– положення науки адміністративного права про те, що до основних складових структури механізму адміністративно-правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні входять наступні елементи: а) норми адміністративного права різної юридичної сили, що регламентують правовий статус та повноваження осіб, які здійснюють публічне адміністрування розгляданого виду діяльності, а також правила поведінки зі штучним інтелектом; б) акти реалізації відповідних норм адміністративного права; в) адміністративно-правові відносини, що виникають та існують під час здійснення публічного адміністрування діяльності, пов'язаної зі створенням, впровадженням та використанням штучного інтелекту;

– розуміння поняття штучного інтелекту як здатності технологічної програмної системи досягти будь-якої складної мети за допомогою процесів, порівняних із когнітивними процесами людини, розпізнавання різних задач та моделювання ситуації для досягнення запрограмованої мети;

дістали подальшого розвитку:

– твердження стосовно того, що до системи нормативних актів, які регламентують владно-організаційну діяльність у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні мають входити: 1) профільний закон, що визначає правовий статус штучного інтелекту та загальні засади державної політики у галузі створення, впровадження та використання його технологій; 2) нормативні акти, що регламентують функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні різних галузей суспільних відносин (будівництво, господарська діяльність, державне управління, енергетика, землеустрій, медицина, місцеве самоврядування, наука й освіта, надання адміністративних послуг, національна безпека й оборона, правоохоронна діяльність, промислове виробництво, сільське господарство, спорт, транспорт, фінанси тощо); 3) нормативні акти щодо порядку ліцензування технологій штучного інтелекту; 4) нормативні акти, що регламентують правовий статус суб'єктів правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту; 5) нормативні акти щодо державного контролю та нагляду за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

б) нормативні акти, що визначають стратегії розвитку та удосконалення діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

– пропозиції щодо необхідності у створенні у складі Міністерства цифрової трансформації України Департаменту з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту, що здійснював би виключно публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, і при цьому підпорядковувався центральному органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку цифрових технологій.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що у:

– науково-дослідній сфері ці результати, які в сукупності становлять цілісне знання про адміністративно-правовий механізм реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні, можуть бути основою для подальшої розробки відповідних проблем;

– галузі правотворчості висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері адміністративно-правового регулювання сфери штучного інтелекту в Україні;

– правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність процесів і процедур організації та здійснення правового забезпечення штучного інтелекту в Україні;

– освітньому процесі матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників і навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право», «Цивільне право», тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертанткою на таких всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.); Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність (м. Київ, 19–20 січня 2022 р.); Legal education and science in the context of European integration (м. Дніпро, 5 жовтня 2022 р.); Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права в ХХІ столітті (м. Умань, 8 листопада 2022 р.); Економіка, фінанси, облік та право в умовах глобалізації: (м. Біла Церква, 16 листопада 2022 р.); The latest implementation of technologies in education (Munich, Germany, 21 November 2022); Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики (м. Миколаїв, 28–29 грудня 2022 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація підготовлена її авторкою самостійно. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, є значний внесок здобувачки. Зокрема, у роботах: Leheza, Y. O., Pushkina, O. V., Pliushchenko, H. V., & Tiuria, Y. I. Legal Regulation of the Use of Technogenic Waste of a Mining Enterprises i Ukraine – дослідницею охарактеризовано механізм правового регулювання використання техногенних відходів гірничодобувних підприємств в Україні; Kostyashkin, I., Smitiukh, A., Makeieva, O., Hurina, D., Tiuria, Y., & Diligul, A. Judicial protection of intellectual property rights as one of the principles of civil law – авторкою досліджено взаємодію принципів цивільного та адміністративного права як регуляторів використання штучного інтелекту; Tiuria, Y., Pochtovyi, M., Medytskyi, I., Mykytyn, Y., & Kryvenko, O. Features of legal support of artificial intelligence in the Asia and Pacific region – науковицею досліджено особливості правового регулювання використання штучного інтелекту в Азії.

Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертаційному дослідженні не використовувалися. Наукові результати та висновки, що виносилися на захист кандидатської дисертації, повторно на захист не виносяться.

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, висвітлені в сімнадцяти статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, трьох статтях, опублікованих у виданнях, які включені до наукометричних баз даних Web of Science та Scopus, семи працях апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, що об'єднують десять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 381 сторінка, із яких основний текст дисертації займає 314 сторінок, список використаних джерел розташований на 44-х сторінках (377 найменувань), додатки – на 4-х сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, висвітлено ступінь її наукової розробленості, сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, визначено теоретико-методологічні основи й інформаційну та емпіричну базу, обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів, їх практичне значення, форми апробації, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Генеza концептуальних напрямів розуміння доктрини штучного інтелекту у філософському й правовому дискурсах»* встановлено, що в різних аспектах філософського витоку поняття «штучний інтелект» зводиться до проведення аналогії з людським інтелектом у буквальному розумінні, що може призвести до хибного визначення. Останні роки розвитку науки дали можливість вченим зробити значні досягнення в цій галузі та особливостей роботи мозкової активності людини, свідомості людини. Такі дослідження також вплинуть на значний прорив щодо створення штучного інтелекту.

Констатовано, що у філософсько-правовому розумінні визначення поняття штучного інтелекту характеризується здатністю технологічної програмної системи досягти будь-якої складної мети за допомогою процесів, порівняних із когнітивними процесами людини, розпізнавання різних задач та моделювання ситуації для досягнення запрограмованої мети. У цьому визначенні описується результат діяльності штучного інтелекту не просто виконання запрограмованої людиною задачі та досягнення мети, а також розв'язання більш складної задачі, яка може вийти за рамки завдання, що дасть змогу змінити алгоритм вирішення та досягнення мети з найменшим супротивом.

У підрозділі 1.2 *«Стан наукової розробки правової доктрини у сфері штучного інтелекту»* встановлено, що стан досліджень правового регулювання штучного інтелекту в Україні зводиться до співставлення із інтелектуальною власністю. Інтелектуальна власність регулюється Цивільним кодексом України. Наразі відбувається правове регулювання відбувається через дію інтелектуальної власності, тобто між авторами комп'ютерної програми. Однак, не можна розглядати як тотожні поняття комп'ютерна програма і штучний інтелект. Штучний інтелект може бути частиною комп'ютерної програми і з розширеними можливостями максимально наближеними до інтелекту людини та здатності діяти більш розширено в межах програми. Штучний інтелект потребує окремого правового регулювання, в тому числі і відповідальності.

Розділ 2 «Адміністративно-правові засади реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Квінтесенція публічного адміністрування діяльності з розробки штучного інтелекту в Україні»* констатовано, що квінтесенція розгляданого виду публічного адміністрування, як і будь-якого іншого,

визначається завдяки розумінню його поняття, об'єкту і предмету, мети, завдань, методів, видів, функцій та принципів.

З метою правильного визначення поняття та сутності адміністративно-правового регулювання будь-якого виду діяльності слід з'ясувати: 1) який характер має правовий, владний вплив на суспільні відносини; 2) у якій сфері суспільних відносин здійснюється такий вплив; 3) які суб'єкти здійснюють відповідний вплив; 4) що слід розуміти під адміністративно-правовими засобами; 5) з якою метою здійснюється певний вплив.

Доведено, що ефективність розвитку технологій штучного інтелекту у нашій державі потребує єдиного управлінського органу, який би міг централізовано, на державному рівні здійснювати контроль, визначати мету, завдання, цілі, принципи, форми та методи діяльності із розробки, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. У структурі Мінцифри такий орган відсутній. Відповідно існує необхідність у створенні у складі Мінцифри Департаменту з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту, який би здійснював виключно публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, і при цьому підпорядковувався центральному органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку цифрових технологій.

У підрозділі 2.2 *«Механізм владно-організаційної діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні»* обґрунтовано, що його регулювання складається з системи певних адміністративно-правових засобів, що упорядковують суспільні відносини у сфері публічного адміністрування різних видів діяльності.

Визначено поняття механізму адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту як системи чітко структурованих і взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів та правових явищ, що упорядковують, охороняють та розвивають суспільні відносини у галузі публічного адміністрування діяльності, пов'язаної зі створенням, впровадженням та використанням технологій штучного інтелекту з метою ефективного забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, державних і громадських інтересів.

До основних складових структури механізму адміністративно-правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні віднесено наступні елементи: а) норми адміністративного права різної юридичної сили, що регламентують правовий статус та повноваження осіб, які здійснюють публічне адміністрування

розгляданого виду діяльності, а також правила поведження зі штучним інтелектом; б) акти реалізації відповідних норм адміністративного права; в) адміністративно-правові відносини, що виникають та існують під час здійснення публічного адміністрування діяльності, пов'язаної зі створенням, впровадженням та використанням штучного інтелекту.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові гарантії забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні та їхня відповідність міжнародним стандартам і принципам» з'ясовано, що під адміністративно-правовими гарантіями забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні розуміється система засобів адміністративного права, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності зі створення, упровадження та використання штучного інтелекту та забезпечують при цьому демократичні цінності, дотримання верховенства права, а також основоположні права і свободи людини і громадянина.

Пропонується поділяти адміністративно-правові гарантії забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні залежно від їх функціонального призначення на: інституційні – адміністративно-правові норми, що забезпечують правову основу діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту та її публічного адміністрування; функціональні – норми адміністративного права, що забезпечують створення сприятливих умов для розвитку технологій штучного інтелекту, а також захищають права та інтереси фізичних або юридичних осіб, які задіяні у діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту; організаційні – адміністративно-правові норми, що регламентують діяльність органів публічного адміністрування стосовно здійснення контролю та моніторингу за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту.

Розділ 3 «Компаративістичне дослідження правової доктрини у сфері штучного інтелекту» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Практика адміністративно-правового забезпечення штучного інтелекту в закордонних країнах» зазначено, що на сьогодні в більшості зарубіжних держав серед питань юридичної регламентації статусу штучного інтелекту побутує думка стосовно того, що за умови розуміння штучного інтелекту як комп'ютерної програми, то й регламентація на законодавчому рівні здійснюється за аналогією до комп'ютерної програми.

Серед проаналізованих досліджень українських і зарубіжних науковців не досягнуто консенсусу щодо нормативного визначення штучного інтелекту та єдиного тлумачення даного поняття. За результатами аналізу значної кількості теоретичних та прикладних досліджень у сфері штучного інтелекту здійснено узагальнення класифікації штучного інтелекту, який можна

поділити на три види: «прикладний штучний інтелект»; «загальний штучний інтелект»; «штучний суперінтелект».

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання штучного інтелекту в зарубіжних країнах є пріоритетним напрямком міжнародної правотворчої діяльності. Значна увага звертається на упорядкування управлінських відносин у сфері штучного інтелекту, що є актуальним в умовах стрімких темпів розвитку систем штучного інтелекту та їх можливостей для виконання тих чи інших завдань. Практика адміністративно-правового регулювання штучного інтелекту в зарубіжних країнах на сьогодні є доволі розгалуженою, зважаючи на широту завдань, які потрібно виконувати. Чимало питань виникає у межах визначення правового статусу систем штучного інтелекту. Зарубіжні країни звертають значну увагу на нормативне врегулювання статусу штучного інтелекту, зокрема адміністративно-правове. Вони не лише формують необхідну законодавчу базу, однак і створюють певні консультативні ради, призначені для вирішення питання регулювання штучного інтелекту як новоутвореного суб'єкта права

У підрозділі 3.2 *«Формування нової доктрини лідерства Сполучених Штатів Америки та ЄС у сфері штучного інтелекту»* на основі проведеного аналізу визначено, що в нормативно-правових актах Європейського Союзу штучний інтелект фігурує в якості статусу «електронної особи», однак дискусії щодо його статусу, авторських прав та інших особливостей звернення до роботи штучного інтелекту досі тривають. Взагалі визначення статусу штучного інтелекту є складним питанням з огляду на те, що надання статусу особи потребує вирішення правових та моральних перешкод. Питання полягає у визначенні статусу розумного робота – юридична або електронна особа, однак жодного класичного визначення щодо місця у тлумаченні даних термінів не надано.

Встановлено, що у країнах Європи та США штучний інтелект активно використовується в оборонній сфері та у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. У розумінні законодавчого регулювання існують проекти щодо створення проінноваційної законодавчої структури для регулювання штучного інтелекту, яка базується на наборі міжгалузевих принципів, адаптованих до конкретних характеристик штучного інтелекту. До того ж, ефективною є запропонована модель регулювання штучного інтелекту на основі його використання та його впливу на окремих осіб, групи та підприємства в певному контексті, а також делегувати відповідальність за розробку та впровадження пропорційних регуляторних заходів спеціальним контрольним і регуляторним органам, що забезпечить ефективність означеного вище підходу та підтримку інновацій.

Констатовано, що через відсутність міжнародного договору чи обов'язкового законодавства ЄС, а також національного законодавства для регулювання штучного інтелекту приватні компанії почали діяти в односторонньому порядку. Ініціативи приватних компаній є в деяких аспектах вельми позитивними та цінними, але недостатніми. Їм бракує легітимності, що має бути забезпеченою державою. Також необхідно, щоб держава забезпечувала дотримання правових систем і основних принципів і прав, закріплених у національних конституціях і інших міжнародних документах. Наукова полеміка щодо регулювання штучного інтелекту в рамках законодавств європейських держав майже повністю перемістилася у простір правотворчості Європейського Союзу.

У підрозділі 3.3 *«Особливості правової доктрини у сфері штучного інтелекту держав Азіатсько-тихоокеанського регіону»* встановлено, що у країнах Азіатсько-тихоокеанського регіону одним із визначальних факторів вважають інфраструктурну платформу, над створенням якої працюють і в рамках правової доктрини. Міцна інфраструктурна основа, яка забезпечує надійне, поширене та доступне підключення, є фундаментальною передумовою для надання доступу організаціям (як комерційним, так і некомерційним) і окремим особам до цифрових платформ. Навіть коли населення розуміє значення штучного інтелекту і приймає зміни, які можуть бути викликані, це не обов'язково означає вільний доступ, використання та розвиток систем штучного інтелекту. Ключовим викликом для урядів у всьому регіоні є розробка політики та нормативних актів, які встановлюють баланс між вирішенням дійсних проблем конфіденційності та безпеки та забезпеченням переміщення даних, щоб зберегти економіку динамічною, конкурентоспроможною та актуальною в епоху цифрових технологій.

Констатовано, що політика штучного інтелекту на території Азіатсько-Тихоокеанського регіону є зародковою та різноманітною. На національному рівні існує небагато стратегій, спрямованих на впровадження штучного інтелекту та готовність до такого впровадження. Там, де існує політика штучного інтелекту, це здебільшого галузеві плани модернізації стратегічних галузей за допомогою штучного інтелекту чи підготовки робочої сили сектору до середовища з інтенсивним використанням штучного інтелекту. Підходи визначаються різноманітними, тому що підходи країн до штучного інтелекту значно відрізняються на основі двох різних, але взаємопов'язаних елементів: різних пріоритетів, які були визначені, та різних ресурсів, які були мобілізовані для використання економічних, соціальних, етичних і правових наслідків розвитку штучного інтелекту. Наприклад, Китай і Сінгапур мають широку національну політику, спеціально розроблену для підвищення готовності до штучного інтелекту та регулювання його розгортання, тоді як

Малайзія та Південна Корея мають заходи щодо штучного інтелекту в рамках ширших планів цифрової трансформації (хоча вони обидві оголосили про майбутні національні межі, спрямовані на консолідацію широкого спектру закритих ініціатив). Індонезія та Таїланд запустили цільові ініціативи та програми, що сприятимуть впровадженню систем штучного інтелекту до стратегічних секторів і галузей, зосереджуючись на співробітництві між державним і приватним секторами для стимулювання впровадження. В Австралії відсутня офіційна політика щодо штучного інтелекту, але є низка офіційних вказівок, принципів і стандартів, що допомагають окремим особам, підприємствам і установам підготуватися до збоїв, спричинених штучним інтелектом.

Розділ 4 «Стратегічні напрями дослідження правової доктрини у сфері штучного інтелекту» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Епістемологія концепту «правова доктрина у сфері штучного інтелекту в Україні»* встановлено, що термін «штучний інтелект» вживається у двох різних значеннях. По-перше, поняття «штучний інтелект» асоціюється з певним науковим напрямком, пов'язаним з дослідженнями природи штучного інтелекту, який спроможний мислити та усвідомлювати свої дії подібно людині. По-друге, цей термін застосовується для назви технології, системи та як можливість, використовуючи методи програмного моделювання та математичної оптимізації, приймати рішення для досягнення певної мети. Утім той чи інший підхід до визначення поняття штучного інтелекту істотно залежить (і буде залежати) від цілей розробки такого поняття та його подальшого застосування. Законодавцями та науковою громадськістю робляться певні кроки до створення відповідних регуляцій. Проте у жодному офіційному документі нормативного визначення поняття «штучний інтелект» не міститься, хоча сам термін активно використовується у багатьох країнах.

Констатовано, що впровадження технологій штучного інтелекту до різних сфер життєдіяльності людини має як низку переваг, так і недоліків. Якщо переваги застосування штучного інтелекту є очевидними, то недоліки мають прихований характер і пов'язані з можливими ризиками, викликами та загрозами окремим правам і свободам особи. Штучний інтелект є стратегічною технологією, що надає широкий спектр переваг для громадян, компаній і суспільства в цілому, за умови, якщо він орієнтований на людину, є етичним, стабільним та поважає фундаментальні права та цінності людей.

У підрозділі 4.2 *«Правове регулювання використання штучного інтелекту на основі європейського підходу»* встановлено, що основою європейського підходу є визначення певних заходів щодо досягнення «екосистеми досконалості» та «екосистеми довіри» штучного інтелекту на

європейському, національному та регіональному рівнях. Європейська Комісія виклала юридичні вимоги, що їм має відповідати будь-яка регуляторна база для забезпечення того, щоб штучний інтелект вважався надійним та «поважав» цінності та принципи Європейського Союзу.

Доведено, що правове регулювання штучного інтелекту на законодавчому рівні в Україні не закріплено, хоча розглянута Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні націлена в тому числі і на розробку та використання штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, засадничих прав і свобод людини та демократичних цінностей, реалізація яких має забезпечуватися відповідними гарантіями, зокрема можливістю безперешкодного втручання людини до процесу функціонування системи штучного інтелекту. Захист прав і свобод людини передбачає забезпечення права на працю і надання громадянам можливості отримувати знання і набувати навичок для успішної адаптації до умов цифрової економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми – сформовано цілісну концепцію адміністративно-правового механізму реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні як системи знань адміністративного, інформаційного та цивільного права, публічного управління та адміністрування, а також вироблено на цій основі напрями вдосконалення правового забезпечення використання штучного інтелекту. У результаті дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій.

1. Розгляд генези концептуальних напрямів розуміння доктрини штучного інтелекту у філософському й правовому дискурсах дозволи вести мову про те, що до сьогодні точно неможливо визначити, вимірити людський інтелект. Останні роки розвитку медицини дали можливість вченим зробити значні досягнення в цій галузі та особливостей роботи мозкової активності людини, свідомості людини. Констатовано, що такі дослідження також вплинуть на значний прорив щодо створення штучного інтелекту.

Сформульовано визначення поняття штучного інтелекту у філософському розмінні як здатності технологічної програмної системи досягти будь-якої складної мети за допомогою процесів, порівняних із когнітивними процесами людини, розпізнавання різних задач та моделювання ситуації для досягнення запрограмованої мети. У цьому визначенні описано результат діяльності штучного інтелекту не просто

виконання запрограмованої людиною задачі і досягнення мети, а також розв'язання більш складної задачі, що може вийти за межі завдання. Наразі це дасть змогу змінити алгоритм вирішення та досягнення мети з найменшим супротивом.

2. Встановлено, що стан досліджень правового регулювання штучного інтелекту в Україні зводиться до співставлення із інтелектуальною власністю, що регулюється цивільним законодавством. Окрім того, наявною є адміністративно-правова охорона, кримінально-правова охорона інтелектуальної власності в Україні у результаті порушення авторського права. По суті правове регулювання відбувається через дію інтелектуальної власності, тобто між авторами комп'ютерної програми. Однак, не можна розглядати як тотожні поняття комп'ютерна програма і штучний інтелект. Штучний інтелект може бути частиною комп'ютерної програми і з розширеними можливостями максимально приближеними до інтелекту людини і здатності діяти більш розширено в межах програми.

Констатовано, що штучний інтелект потребує окремого правового регулювання, зокрема відповідальності за певні зловживання при його використанні. Правове регулювання відбувається лише за аналогією, оскільки в праві є прогалина, яку наявним станом законодавства усунути неможливо.

3. Розкрито квінтесенцію публічного адміністрування діяльності з розробки штучного інтелекту в Україні завдяки розумінню його поняття, об'єкту і предмету, мети, завдань, методів, видів, функцій та принципів. Наголошено, що для того, щоб правильно визначити поняття та сутність адміністративно-правового регулювання будь-якого виду діяльності слід з'ясувати: 1) який характер має правовий, владний вплив на суспільні відносини; 2) у якій сфері суспільних відносин здійснюється такий вплив; 3) які суб'єкти здійснюють відповідний вплив; 4) що слід розуміти під адміністративно-правовими засобами; 5) з якою метою здійснюється певний вплив.

Об'єктами публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні є три складові: 1) галузь створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту; 2) конструкторсько-технологічна документація для створення, впровадження та використання різноманітних технологій штучного інтелекту; 3) діяльність відповідних суб'єктів, пов'язана зі створенням, впровадженням та використанням технологій штучного інтелекту. Предметом розгляданого виду адміністративно-правового регулювання можна визначити дві групи суспільних відносин:

1) внутрішні адміністративно-правові відносини, пов'язані із організацією та функціонуванням органів, що здійснюють публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні; 2) зовнішні адміністративно-правові відносини між фізичними або юридичними особами, які задіяні у діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту з приводу реалізації ними можливості здійснювати таку діяльність, з одного боку, та уповноваженими органами, які здійснюють публічне адміністрування розгляданого виду діяльності, з іншого.

Доведено, що ефективність розвитку технологій штучного інтелекту у нашій державі потребує єдиного управлінського органу, який би міг централізовано, на державному рівні здійснювати контроль, визначати мету, завдання, цілі, принципи, форми та методи діяльності із розробки, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. У структурі Мінцифри такий орган відсутній. Відповідно існує необхідність у створенні у складі Мінцифри Департаменту з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту, який би здійснював виключно публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, і при цьому підпорядковувався центральному органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку цифрових технологій.

4. Охарактеризовано механізм владно-організаційної діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, що складається з системи певних адміністративно-правових засобів, що упорядковують суспільні відносини у сфері публічного адміністрування різних видів діяльності. Механізм адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту – це система чітко структурованих і взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів та правових явищ, що упорядковують, охороняють та розвивають суспільні відносини у галузі публічного адміністрування діяльності, пов'язаної зі створенням, впровадженням та використанням технологій штучного інтелекту з метою ефективного забезпечення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, державних та громадських інтересів.

До основних складових структури механізму адміністративно-правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні доцільно віднести наступні елементи: а) норми адміністративного права різної юридичної сили, що регламентують правовий статус та повноваження осіб, які здійснюють публічне адміністрування розгляданого виду діяльності, а також правила поведінки зі штучним

інтелектом; б) акти реалізації відповідних норм адміністративного права; в) адміністративно-правові відносини, що виникають та існують під час здійснення публічного адміністрування діяльності, пов'язаної зі створенням, впровадженням та використанням штучного інтелекту.

Встановлено, що механізму адміністративно-правового регулювання владно-організаційної діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні притаманні наступні особливості: 1) він є сукупністю потрібних для ефективного публічного адміністрування розгляданого виду діяльності взаємозалежних, взаємообумовлених та обов'язкових елементів; 2) він є самостійною складовою адміністративно-правового регулювання у сфері розвитку інформаційних технологій в Україні в цілому; 3) він, у першу чергу, спрямований на упорядкування, охорону та розвиток суспільних відносин у галузі публічного адміністрування діяльності, пов'язаної з розвитком технологій штучного інтелекту, а також на задоволення потреб осіб які створюють, впроваджують та використовують відповідні технології.

5. Під адміністративно-правовими гарантіями забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні розуміється система засобів адміністративного права, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту та забезпечують при цьому демократичні цінності, дотримання верховенства права, а також основоположні права і свободи людини і громадянина.

Пропонується поділяти адміністративно-правові гарантії забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні залежно від їх функціонального призначення на:

- інституційні – адміністративно-правові норми, що забезпечують правову основу діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту та її публічного адміністрування;

- функціональні – норми адміністративного права, що забезпечують створення сприятливих умов для розвитку технологій штучного інтелекту, а також захищають права та інтереси фізичних або юридичних осіб, які задіяні у діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

- організаційні – адміністративно-правові норми, що регламентують діяльність органів публічного адміністрування стосовно здійснення контролю та моніторингу за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту.

Встановлено, що на сьогодні в Україні відсутня належна нормативна база адміністративно-правових гарантій забезпечення розвитку штучного інтелекту в Україні. Наявна система таких гарантій розташована у окремих

статтях низки нормативних актів, таких як Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» тощо. Існує потреба у пропонованому Законі України «Про правовий статус штучного інтелекту та загальні засади створення, впровадження та використання його технологій в Україні» закріпити відповідні гарантії. Наприклад, вважається доцільним: визначити суб'єктів права власності на твори та винаходи, як продукти діяльності штучного інтелекту; передбачити, що діяльність зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні має відбуватись із дотриманням так званих Принципів відповідального використання штучного інтелекту; контроль і моніторинг за розробками у галузі штучного інтелекту покласти на Департамент з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту у складі Мінцифри.

6. Систематизовано практику адміністративно-правового забезпечення штучного інтелекту в закордонних країнах, в результаті чого встановлено, що термін «штучний інтелект» вживається у двох різних значеннях. По-перше, поняття «штучний інтелект» асоціюється з певним науковим напрямком, пов'язаним з дослідженнями природи штучного інтелекту, який спроможний мислити та усвідомлювати свої дії подібно людині. По-друге, цей термін застосовується для назви технології, системи та як можливість, використовуючи методи програмного моделювання та математичної оптимізації, приймати рішення для досягнення певної мети. Утім той чи інший підхід до визначення поняття штучного інтелекту істотно залежить (і буде залежати) від цілей розробки такого поняття та його подальшого застосування. Законодавцями та науковою громадськістю робляться певні кроки до створення відповідних регуляцій. Проте у жодному офіційному документі нормативного визначення поняття «штучний інтелект» не міститься, хоча сам термін активно використовується у багатьох країнах.

Здійснено узагальнення класифікації штучного інтелекту, який можна поділити на три види: «прикладний штучний інтелект»; «загальний штучний інтелект»; «штучний суперінтелект». У нормативно-правових актах Європейського Союзу штучний інтелект має статус «електронної особи», однак дискусії щодо його статусу, авторських прав та інших особливостей звернення до роботи штучного інтелекту досі тривають. Взагалі визначення статусу штучного інтелекту є складним питанням з огляду на те, що надання статусу особи потребує вирішення правових та моральних перешкод. Питання полягає у визначенні статусу розумного робота – юридична або електронна особа, однак жодного класичного визначення щодо місця у тлумаченні даних термінів не надано.

Встановлено, що більш комплексний і зрозумілий підхід до визначення чинного та перспективного законодавства щодо робототехніки представлено

в Резолюції ЄС щодо робототехніки (Резолюція Європейського парламенту, 2017 р.). В якій визначено типові ситуації використання штучного інтелекту, охоплюються питання відповідальності, етики та містяться основні правила поведінки для розробників, операторів і виробників у сфері робототехніки, на основі трьох законів робототехніки Азімова.

7. Встановлено особливості формування нової доктрини лідерства Сполучених Штатів Америки та ЄС у сфері штучного інтелекту – адміністративно-правове регулювання штучного інтелекту в зарубіжних країнах є пріоритетним напрямком міжнародної правотворчої діяльності. Значна увага звертається на упорядкування управлінських відносин у сфері штучного інтелекту, що є актуальним в умовах стрімких темпів розвитку систем штучного інтелекту та їх можливостей для виконання тих чи інших завдань. Практика адміністративно-правового регулювання штучного інтелекту в зарубіжних країнах на сьогодні є доволі розгалуженою, зважаючи на широту завдань, які потрібно виконувати. Чимало питань виникає у межах визначення правового статусу систем штучного інтелекту. Зарубіжні країни звертають значну увагу на нормативне врегулювання статусу штучного інтелекту, зокрема адміністративно-правове. Вони не тільки формують необхідну законодавчу базу, однак і створюють певні консультативні ради, призначені для вирішення питання регулювання штучного інтелекту як новоутвореного суб'єкта права. Наукова полеміка щодо регулювання штучного інтелекту в рамках законодавств європейських держав майже повністю перемістилася у простір правотворчості Європейського Союзу.

На формування правової доктрини США вплинув прийнятий у 2020 році Закон про дозвіл на захист національної оборони (NDAA), що стимулював зародження національної стратегії США в галузі штучного інтелекту, збільшував витрати на фінансування досліджень штучного інтелекту та підвищував авторитет Національного інституту стандартів і технологій США (NIST), оскільки потреба в більшій координації щодо технічних стандартів постає як пріоритет політики. Розширення фінансування та координації досліджень штучного інтелекту новим Національним офісом ініціативи штучного інтелекту надає федеральному уряду більш помітну роль у дослідженнях штучного інтелекту. Здебільшого тенденція на користь більш індивідуальних і тонких оцінок того, як найкраще регулювати системи штучного інтелекту відповідно до їх кінцевого використання регуляторами в Сполучених Штатах, знаходиться на етапі формування. Незважаючи на це, існує невід'ємний ризик того, що реакційна законодавча відповідь призведе до дисгармонійної, фрагментованої національної нормативної бази. Схожі розробки продовжуватимуть давати важливе розуміння того, яким чином керувати та регулювати роботу

штучного інтелекту у майбутньому. Саме для цього виникає стійка необхідність у формуванні правової доктрини для забезпечення повноцінної роботи систем штучного інтелекту в США.

Підхід ЄС до штучного інтелекту зосереджується на досконалості та довірі, спрямованому на посилення дослідницького та промислового потенціалу, забезпечуючи при цьому безпеку та основні права. Підхід ЄС до штучного інтелекту зосереджується на досконалості та довірі, спрямованому на посилення дослідницького та промислового потенціалу, забезпечуючи при цьому безпеку та основні права.

Європейська стратегія штучного інтелекту спрямована на те, щоб зробити ЄС центром штучного інтелекту світового рівня та забезпечити, щоб штучний інтелект був орієнтований на людину та був надійним. Крім того, в ЄС існують такі взаємопов'язані правові ініціативи, які сприятимуть створенню надійного штучного інтелекту: європейська правова база для штучного інтелекту для вирішення основних прав і ризиків безпеки, характерних для систем штучного інтелекту; директива щодо відповідальності за штучний інтелект – адаптація правил відповідальності до епохи цифрових технологій та штучного інтелекту.

8. Проаналізовано правові доктрини у сфері штучного інтелекту держав Азіатсько-Тихоокеанського регіону. У цих країнах одним із визначальних факторів вважають інфраструктурну платформу, над створенням якої працюють і в рамках правової доктрини. Міцна інфраструктурна основа, яка забезпечує надійне, поширене та доступне підключення, є фундаментальною передумовою для надання доступу організаціям (як комерційним, так і некомерційним) і окремим особам до цифрових платформ. Навіть коли населення розуміє значення штучного інтелекту і приймає зміни, які можуть бути викликані, це не обов'язково означає вільний доступ, використання та розвиток систем штучного інтелекту.

Ключовим викликом для урядів у всьому регіоні є розробка політики та нормативних актів, що встановлюють баланс між вирішенням дійсних проблем конфіденційності та безпеки та забезпеченням переміщення даних, щоб зберегти економіку динамічною, конкурентоспроможною та актуальною в епоху цифрових технологій.

Політика штучного інтелекту на території АТР є зародковою та різноманітною. На національному рівні існує небагато стратегій, спрямованих на впровадження штучного інтелекту та готовність до такого впровадження. Там, де існує політика штучного інтелекту, це здебільшого галузеві плани модернізації стратегічних галузей за допомогою штучного інтелекту або підготовки робочої сили сектору до середовища з інтенсивним використанням штучного інтелекту. Підходи визначаються різноманітними,

тому що підходи країн до штучного інтелекту значно відрізняються на основі двох різних, але взаємопов'язаних елементів: різних пріоритетів, які були визначені, та різних ресурсів, які були мобілізовані для використання економічних, соціальних, етичних і правових наслідків розвитку штучного інтелекту. Наприклад, Китай і Сінгапур мають широку національну політику, спеціально розроблену для підвищення готовності до штучного інтелекту та регулювання його розгортання, тоді як Малайзія та Південна Корея мають заходи щодо штучного інтелекту в рамках ширших планів цифрової трансформації (хоча вони обидві оголосили про майбутні національні рамки, спрямовані на консолідацію широкого спектру закритих ініціатив). Індонезія та Таїланд запустили цільові ініціативи та програми, що сприяють впровадженню систем штучного інтелекту в стратегічних секторах і галузях, зосереджуючись на співробітництві між державним і приватним секторами для стимулювання впровадження. Нарешті, в Австралії немає офіційної політики щодо штучного інтелекту, але є низка офіційних вказівок, принципів і стандартів, які допомагають окремим особам, підприємствам і установам підготуватися до збоїв, спричинених штучним інтелектом.

9. Досліджено правове регулювання використання штучного інтелекту на основі європейського підходу, основою якого є визначення певних заходів щодо досягнення «екосистеми досконалості» та «екосистеми довіри» штучного інтелекту на європейському, національному та регіональному рівнях. «Екосистема досконалості» умовно є певною системою взаємодії на всіх рівнях представників приватних та державних секторів, у тому числі малих та середніх підприємств, на засадах партнерства з мобілізацією власних ресурсів, починаючи з етапу досліджень та інновацій до створення стимулів для прискорення впровадження технологічних рішень на основі штучного інтелекту.

Основними факторами, що стримують широке використання технологій штучного інтелекту, окрім нестачі інвестицій та практичних навичок щодо його використання, є брак довіри до зазначених технологій з боку громадськості. Відповідно нормативна база щодо штучного інтелекту повинна створити унікальну «екосистему довіри», ключовими ознаками якої є відповідність правилам Європейського Союзу, включаючи правила захисту основних прав людини і прав споживачів. Така система сприятиме впевненості громадян у застосуванні додатків штучного інтелекту, а також стане юридичним підґрунтям діяльності приватних та громадських організацій, які забезпечують розвиток та підтримку інновацій у сфері штучного інтелекту.

10. Сформульовано основні напрями вдосконалення правового забезпечення використання штучного інтелекту в Україні. Доведено, що для

покращення нормативної бази адміністративно-правового регулювання публічного адміністрування розгляданого виду діяльності Положення про Міністерство цифрової трансформації України слід доповнити завданням для Мінцифри, що має полягати у формуванні та реалізації цим міністерством державної політики у сфері створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту в Україні.

Підтримано позицію щодо прийняття на державному рівні стратегії створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту в Україні, до якої слід включити положення і щодо публічного адміністрування розгляданого виду діяльності. Для цього пропонувану Національну стратегію розвитку штучного інтелекту в Україні доцільно доповнити завданням наступного змісту: «створити якісну та ефективну систему публічного адміністрування діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту».

11. Адміністративно-правове регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні потребує розробки та прийняття необхідної адміністративно-правової бази, до якої, у першу чергу, має належати закон України «Про правовий статус штучного інтелекту та загальні засади створення, впровадження та використання його технологій в Україні», а деталізацію та уточнення його положень доцільно реалізувати у підзаконних нормативно-правових актах різної юридичної сили і відповідного спрямування.

Також існує потреба у розробці та прийнятті постанов КМУ про функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні суспільних відносин різних сферах суспільного життя: будівництва, господарської діяльності, державного управління, енергетики, місцевого самоврядування, медицини, надання адміністративних послуг, науки і освіти, національної безпеки та оборони, правоохоронної діяльності, промислового виробництва, сільського господарства, спорту, транспорту, фінансових послуг тощо.

12. До системи нормативних актів, що регламентують владно-організаційну діяльність у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні мають входити:

1) профільний закон, що визначає правовий статус штучного інтелекту та загальні засади державної політики у галузі створення, впровадження та використання його технологій;

2) нормативні акти, що регламентують функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні різних галузей суспільних відносин (будівництво, господарська діяльність, державне управління, енергетика, землеустрій, медицина, місцеве самоврядування, наука і освіта, надання

адміністративних послуг, національна безпека і оборона, правоохоронна діяльність, промислове виробництво, сільське господарство, спорт, транспорт, фінанси тощо).

3) нормативні акти щодо порядку ліцензування технологій штучного інтелекту;

4) нормативні акти, що регламентують правовий статус суб'єктів правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

5) нормативні акти щодо державного контролю та нагляду за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

6) нормативні акти, що визначають стратегії розвитку та удосконалення діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту.

Обґрунтовано доцільність заборони на впровадження та використання таких технологій штучного інтелекту, що здатні спричинити шкоду будь-якій людині з ініціативи таких технологій; правова доктрина штучного інтелекту в Україні повинна базуватися як на інфраструктурній так і на правовій основі та враховувати період відновлення України після завершення військових дій; пропонується визнати штучний інтелект як одним із пріоритетних напрямів (національним інтересом України) національної безпеки України.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Тюрю Ю.І. Щодо питання аналізу функцій публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Юридична наука*. 2019. №6. Том 2. С. 22–28.

2. Тюрю Ю.І. Щодо розуміння поняття, структури та особливостей механізму адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Юридична наука*. 2020. №2. Том 2. С. 117–125.

3. Тюрю Ю.І. Окремі питання визначення об'єкта, предмета і методів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 5. Том 3. С. 159–164.

4. Tiuria, Yu. The concept of «artificial intelligence» in the philosophical and legal understanding. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. № 12. P. 131–136.

5. Тюрю Ю.І. Стан наукової розробки правової доктрини у сфері штучного інтелекту. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 6. С. 169–174.

6. Тюрю Ю.І. Правове регулювання використання штучного інтелекту на основі Європейського підходу. *Juris Europensis Scientia: науковий журнал*. 2022. №2. С. 141–145.

7. Тюрю Ю.І. Визначення та правові вимоги до «високоризикованих» технологій штучного інтелекту. *Ампаро: науковий журнал*. 2022. № 1. С. 15–22.

8. Тюрю Ю.І. Аналіз філософсько-правових підходів до визначення поняття «штучний інтелект». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2022. №56. С. 54–58.

9. Тюрю Ю.І. Визначення поняття адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Науковий журнал «Juris Europensis Scientia»*. 2022. №3. С. 72–77.

10. Тюрю Ю.І. Деякі аспекти дослідження суб'єктів адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2022. №59. С. 28–31.

11. Тюрю Ю.І. Деякі аспекти побудови нормативної бази адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Juris Europensis Scientia: науковий журнал*. 2022. №5. С. 25–28.

12. Тюрю Ю.І. Визначення принципів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Приватне та публічне право: науковий журнал*. 2022. № 4. С. 72–77

13. Tiuria, Yu. Administrative-legal guarantees for ensuring the development of artificial intelligence in Ukraine: concept and system. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 2. P. 40–44.

14. Tiuria, Yu. Legal doctrine of artificial intelligence: the current state of development. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 3. P. 32–36.

15. Тюрю Ю.І. Результати компаративістичного дослідження правової доктрини у сфері штучного інтелекту. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 66–70.

16. Tiuria, Yu. Epistemology of the concept of «legal doctrine in the sphere of artificial intelligence» in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 1. P. 124-129.

17. Тюрят Ю.І. Генеза правової доктрини штучного інтелекту та ризику його застосування. *Приватне та публічне право*. 2023. № 1. С. 144-148.

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection, Scopus або включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України:

18. Leheza, Y. O., Pushkina, O. V., Iliushchenko, H. V., & **Tiuria, Y. I.** (2021). Legal Regulation of the Use of Technogenic Waste of a Mining Enterprises in Ukraine. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, (6), 153-157. doi:10.33271/NVNGU/2021-6/153. (*Scopus*)

19. Kostyashkin, I., Smitiukh, A., Makeieva, O., Hurina, D., **Tiuria, Y.**, & Diligul, A. (2020). Judicial protection of intellectual property rights as one of the principles of civil law. *International Journal of Management*, 11(2), 75-84. doi:10.34218/IJM.11.2.2020.0082. (*Scopus*)

20. **Tiuria, Y.**, Pochtovyi, M., Medytskyi, I., Mykytyn, Y., & Kryvenko, O. (2022). Features of legal support of artificial intelligence in the Asia and Pacific region. *Amazonia Investiga*, 11(60), 129-134. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.13> (*Web of Science Core Collection*).

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

21. Тюрят Ю.І. Щодо визначення мети адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22–23 вересня 2021 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 76–78.

22. Тюрят Ю.І. Щодо визначення завдань адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 січня 2022 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 44–47.

23. Тюрят Ю.І. Застосування штучного інтелекту у правосудді. *Legal education and science in the context of European integration*: матеріали

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції м. Дніпро, 5 жовтня 2022 р. Дніпро, 2022. С. 403–405.

24. Тюрю Ю.І. Цифрова трансформація правосуддя в Україні. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права в XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Умань, 8 листопада 2022 р. Умань, 2022. С. 70–71.

25. Тюрю Ю.І. Питання адміністративно-правового регулювання діяльності у сфері розвитку технологій штучного інтелекту в Україні. *Економіка, фінанси, облік та право в умовах глобалізації*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Біла Церква, 16 листопада 2022 р. Біла Церква, 2022. С. 61–62.

26. Tiuria Yu. Ethical aspects of using artificial intelligence technologies in the judicial system. *The latest implementation of technologies in education: IV International Scientific and Practical Conference*, Munich, Germany, 21 November 2022. Munich, 2022. P. 146–148.

27. Тюрю Ю.І. Правові аспекти регулювання технологій штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 28-29 грудня 2022 року. Миколаїв, 2022. С. 365–368.